Bedir Savaşı'nda müşriklerin safında yer almak zorunda kalan Abbas, bu savaşta esir düştü. Kendisinin ve diğer akrabalarının fidyelerini ödeyerek Mekke'ye döndü. Oradaki fakir müslümanları himaye etmeye ve Kureyşliler'in İslâmiyet aleyhindeki çalışmaları hakkında Hz. Peygamber'e bilgi ulaştırmaya devam etti. Hayber'in fethini Resûlullah'ın ona müjdelemesi, ikisi arasında gizli bir haberleşmenin öteden beri devam edegeldiğini göstermektedir. Mekke'nin fethi için yapılan hazırlıklar tamamlandıktan sonra müslüman olduğunu açığa vurması, onun gizli ve son derece önemli bir görevi üstlenmiş olduğunun bir başka delili sayılmalıdır. Huneyn Savaşı'nın ilk anlarında bozguna uğrayan müslümanlara, Akabe ve Rıdvan biatlarında Hz. Peygamber'e bağlılık sözü verdiklerini gür sesiyle hatırlattı; böylece İslâm ordusunun tekrar derlenip toparlanmasına ve düşmanı bozguna uğratmasına yardımcı oldu.

Hz. Peygamber'in son hastalığında onun vefat etmek üzere olduğunu anlayan Abbas, devlet idaresinin geleceği konusunda endişeye kapıldı. İdarenin Hâşimoğulları'nda kalmasını arzu etmekle beraber Peygamber'in bu husustaki tâlimatının öğrenilmesi için Hz. Ali'yi uyardı. Hz. Âişe'nin rivayetine göre, Ali bu teklifi yerinde bulmayarak Resûlullah'ın kendileri aleyhinde kanaat belirtmesi halinde artık devlet idaresini kimsenin onlara vermeyeceğini söyledi (bk. *Müsned*, I, 263, 325). Abbas, Resûl-i Ekrem'in vefatından sonra Hz. Fâtıma ile birlikte Halife Ebû Bekir'e giderek Peygamber'in Fedek'teki topraklarıyla Hayber'deki hissesini almak istedi; fakat Ebû Bekir, peygamberlerin miras bırakmayacaklarına dair hadisi okuyarak bu mirası alamayacaklarını söyledi (bk. *Müsned*, I, 4, 10).

Hz. Peygamber, amcası Abbas'ı sever, kendisinden sadece iki veya üç yaş büyük olmasına rağmen, "İnsanın amcası babası gibidir" diyerek ona saygı gösterirdi. Ayrıca onu, "Kureyş'in en cömerdi ve akrabalık bağlarına en çok riayet edeni" diye övmüş, Abbas'ı incitenlerin kendini incitmiş olacaklarını söylemiştir (bk. Müslim, "Zekât", 11; Tirmizî, "Menâkıb", 28). Hz. Peygamber'in cenazesini kaldıranlardan biri de Abbas'tır. Hz. Ömer, Peygamber'in vefatından sonraki kıtlık yıllarında yağmur duasına çıkıldığı zaman, Abbas b. Abdülmuttalib'i kastederek, "Peygamber'in amcası hürmetine" diye rahmet niyaz ederdi (bk. Buhârî, "İstiskā", 3). Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Osman halifelik dönemlerinde ona büyük itibar göstermişlerdir.

Üç hanımından, onu erkek olmak üzere on üç çocuk sahibi oldu. Onun adıyla anılan Abbâsî Devleti'nin halifeleri, oğlu Abdullah'ın soyundan gelmiştir. Uzun boylu, beyaz tenli, gür sesli bir kişi olan Abbas, ömrünün sonuna doğru gözlerini kaybetti. Köle âzat etmeyi seven ve maddî varlığıyla İslâmiyet'e değerli hizmetlerde bulunan Abbas, seksen sekiz (veya seksen altı) yaşlarında Medine'de vefat etti. Kendisinden rivayet edilen otuz beş hadisin belli başlı râvileri, oğulları Abdullah, Ubeydullah, Kesîr ve kızı Ümmü Gülsüm ile Câbir b. Abdullah, Ahnef b. Kays gibi sahâbî ve tâbiîlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 204; III, 1103, ayrıca bk. *Fihrist*; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, IV, 5-33; *Müsned*, I, 185, 206-210; IV, 165; Buhârî, "İstiskā", 3; Müslim, "Zekât", 11; Tirmizî, "Menâkıb", 28; Taberî, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dârü's-Süveydân), II, 312-313, 361-362, 461-463, 465-466; III, 50, 52, 54-55, 207, 211; IV, 98, ayrıca bk. *Fihrist*; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 321-334; İbn Asâkir, *Târîḫu Dımaşḳ* (nşr. Şükrî Faysal v.dğr.), Dımaşk 1402/1982, III, 104-208; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 164-167; Zehebî, *Aʿlāmü'n-nübelāʾ*, II, 78-103; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 271; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 122-123; Ömer Rıza Doğrul, "Abbas b. Abd el-Muttalib", *İTA*, II, 66-71; Fr. Buhl, "Abbâs", *İA*, I, 12-13; W. Montgomery Watt, "al- ʿAbbās b. ʿAbd al-Muṭṭalib", *EI²* (Fr.), I, 9.


(DİA)

ABBAS

(عباس)

(ö. 541/1147)

Büyük Selçuklu Devleti'nin Rey valilerinden.

Büyük Selçuklu Sultanı Sencer'in nedimlerinden Emîr Cevher'in kölesidir. Bâtınîler tarafından öldürülen Emîr Cevher'in yerine Rey valisi oldu. Efendisinin intikamını almak üzere Bâtınîler'e karşı harekete geçti ve büyük bir katliam yaptı. Bu hadise ona şan ve şöhret kazandırdığı gibi, Selçuklular'ın nüfuz sahibi kuvvetli emîrleri arasına girmesini de sağladı. Selçuklu Sultanı Sencer'in Rey şehrini yeğeni Sultan Mes'ûd'a bırakması üzerine, bu haberi tebliğ için kalabalık bir maiyetle Bağdat'a gitti (1142). Daha sonra şehri teslim almak üzere yola çıkan Sultan Mes'ûd ile birlikte Rey'e döndü ve bu arada valiliğini de muhafaza etti. Ancak bir müddet sonra Sultan Mes'ûd'a muhalif gruba katıldı ve 1145'te yanında Emîr Bozaba ve bazı Selçuklu şehzadeleri olduğu halde, görünüşte sultana bağlılıklarını bildirmek, gerçekte ise saltanatı onun elinden almak üzere İsfahan'a hareket etti. Onların asıl maksadını anlayan Sultan Mes'ûd, Bağdat'a çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu arada Abbas ile Bozaba Hemedan'a kadar gelmişler, burada kendilerine Emîr Kutlu-aba da katılmıştı. Fakat Emîr Çavlı ile buluşan Sultan Mes'ûd isyancıları geri çevirmeyi başardı. Bundan sonra Emîr Abbas ile Sultan Mes'ûd'un arası düzelir gibi oldu; hatta Emîr Abbas, sultan ile birlikte 1146'da Bağdat'a kadar gitti. Ancak, kuvvetli emîrlerin nüfuzunu kırmak isteyen ve bu maksatla Emîr Abdurrahman b. Togayürük'ü ortadan kaldıran Sultan Mes'ûd, bir müddet sonra onu da Bağdat'ta öldürttü (17 Zilkade 541 / 20 Nisan 1147). Cesedi kızı tarafından Rey'e götürülerek orada defnedildi.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hamdûn, *Teẕkire*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., III. Ahmed, nr. 2948, vr. 179ᵃ⁻ᵇ, 180ᵃ, 181ᵃ⁻ᵇ; İbnü'l-Cevzî, *el-Munta̱ẓam* (nşr. F. Krenkow), Haydarâbâd 1357-59/1938-40, X, 102, 116, 119, 123; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76, XI, 116-117; Bündârî, *Zübdetü'n-Nuṣra* (nşr. M. Th. Houtsma), Leiden 1889, II, 191-192, 198-199, 201, 215-218; Reşîdüddin, *Câmiʿu't-tevârîḫ* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, II, 118, 123-129; *Aḫbârü'd-devleti's-Selçûḳıyye* (nşr. Muhammed İkbâl), Lahor 1933, s. 113-119; M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1984, II, 387-388; M. Th. Houtsma, "Abbas", *İA*, I, 11-12; F. Sümer, "Mes'ûd", *İA*, VIII, 139.


FARUK SÜMER

ABBAS I

(عباس)

(ö. 1038/1629)

Safevî hükümdarı (1587-1629).

Şah Tahmasb'ın torunu ve Muhammed Hüdâbende'nin oğludur. Annesi Māzenderan Hâkimi Abdullah Han'ın kızı idi. 1 Ramazan 978'de (27 Ocak 1571), babasının valiliği sırasında Herat'ta doğdu. Daha sonra Şiraz valiliğine getirilen babası Muhammed, II. İsmâil'in ölümü üzerine, Türkmen emîrleri tarafından tahta çıkarıldı. Bu sırada Abbas Herat'ta bulunuyordu. Babasının